

Серед самих поетів і мислителів

РОБЕРТ МУЗІЛЬ

2 ЖОВТНЯ 2019

Кажуть, нібито в книжках нині нема ніякої величі, а письменники більше не спроможні написати щось видатне. Про це можна й не сперечатися; та що, якби цю тезу перевернути і припустити, що німецькі читачі більше не здатні читати? Чи не зростає з переліком прочитаного – надто якщо текст таки майстерно написаний – сила якогось досі не поясненого опору, відмінного від невдоволення? Здається, ніби хвіртку, через яку мала б увійти книжка, заїло й тепер вона туго зачинена. Численні люди, читаючи книжку, сьогодні не почуваються природно: їх наче піддають операції, яка не викликає довіри.

Henricus Wilhelmus Couwenberg, 1844-1845

Якщо шукати джерел такого стану речей і дослухатися до розмов про нього, виявиться, що читач – хороший читач, який не пропустить жодної важливої книжки та визначає геніїв дня й епохи! – отож, виявиться, що навіть такий читач, зустрівшись із сильним опором своїм поглядам, здебільшого готовий віроламно визнати, що, серйозно кажучи, геній, якого він схвалює, можливо, ніякий і не геній і що сьогодні геніїв, либонь, узагалі нема. Утім, це властиво не тільки художній літературі. І медицина зійшла на манівці, і математика збилася з дороги, і філософія втратила розуміння своєї суті: так сьогодні, скрізь і всюди, дилетант просторікує про фахівця. А що кожен фахівець є дилетантом у сотні інших галузей, то отримуємо безліч несусвітніх думок.

Звісно ж, складно визначити з точністю до сантиметра, наскільки великі сучасні поети, філософи й дослідники; але ідеться зовсім не про це. Наша ситуація скидається на стару дитячу гру «Чорний Петер». Поети, приміром, вважають нездарами не себе, а науковців, мислителів, техніків та інших світочів, а ті – так самісінько. Словом, до цього культурного песимізму, який нібито пригнічує кожного, завжди призводять «інші»; простіше кажучи, людина як споживач культури зрадливо невдоволена людиною як виробником культури.

Однак – о диво – ця позиція преспокійно співіснує з протилежною: адже не рідше, ніж скарги на брак справжніх геніїв, лунають думки, що довкола нас самі лише генії й живуть. Гортаючи час від часу новини та критичні статті в журналах і газетах, можна здивуватися з того, скільки надзвичайних знавців душ, великих, глибоких і якнайвидатніших майстрів з'являється за кілька місяців; і як часто за цей нетривалий період націю «нарешті знову» ошчаслиблює дар «справжнього поета»; і як часто пишуть найчудовіше оповідання про тварин і найкращий роман десятиліття. За кілька тижнів навряд чи хто згадає ці незабутні враження.

Із цим пов'язане друге спостереження: майже всіх такі судження народжуються в колах, герметично закритих одне від одного. Їхнє джерело – пов'язані між собою видавництва, автори, критики, газети, читачі й успіхи, що поза межами своїх спільноток ні з ким і не контактують; і всі ці колючка й кола, порівнянні з гуртками за інтересами чи політичними партіями, мають своїх геніїв чи принаймні свого нікчому з предикатом «а чи є хтось інший». Щоправда, навколо найуспішніших осіб утворюється коло з усіх кіл, але нехай це не вводить в оману; хоча виникає враження, ніби те, що справді значуще, не залишиться нерозпізнаним і знайдеться нація, готова його прийняти, багатонадійний успіх насправді має вкрай суперечливих батьків: адже захоплюються не так тим, що чимось наповнює всіх, як тим, що приносить кожному щось своє. А що слава це штука мішана, то й славнозвісні особи – строката компанія.

Якщо не обмежуватися тільки художньою літературою, груповий портрет суспільства просто

приголомшуватиме. Адже коло, сфера, школа або широкий успіх тієї чи іншої людини, залученої у визнану духовну діяльність, нічого не означає супроти незліченного числа сект, які очікують просвітлення від поїдання вишень, театру просто неба, музичної гімнастики, здорового харчування чи ще якогось дивацтва з тисячі подібних. Не можна й сказати, скільки є таких Римів, кожен із яких має свого папу, чийого імені невтаємничені ніколи й не чули, зате втаємничені очікують від нього спасіння світу. Ціла Німеччина наповнена такими духовними земляцтвами; а з великої Німеччини, де славнозвісні дослідники можуть жити тільки з викладацької діяльності, а вибрані поети – лише з торгівлі газетними статтями, як самі й розносять, із цієї Німеччини течуть до незліченних недоумків засоби й помагачі для задоволення їхніх примх, для друку книжок і заснування часописів. Тому донедавна, до збідніння Німеччини, тут щороку засновували більш ніж тисячу нових часописів і видавали понад тридцять тисяч книжок, сприймаючи це як виразний знак духовного піднесення.

На жаль, зі значно більшою певністю можна припускати, що це був вчасно не зауважений знак поширення манії зв'язків: із тисяч групок, заражених нею, кожна зокрема присвячує життя якійсь нав'язливій ідеї. Тож невдовзі вже не дивуватиме, що й справжні параноїки не могли стриматися, щоб не взяти участі в конкурсі аматорів.

Есе зі збірки «Прижиттєвий спадок» («Nachlaß zu Lebzeiten», 1936). З німецької переклала Софія Матіяш.

РОБЕРТ МУЗІЛЬ

2 ЖОВТНЯ 2019

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in </home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php> on line **284**